

BANDOLERISME HONORABLE I BANDOLERISME REPROVABLE A LA CATALUNYA DELS SEGLES XVI I XVII (ELS SENYORS “NYERROS” DE VIC)

Xavier Torres i Sans.
Universitat de Girona

Abstract

Aquesta comunicació sintonitza amb alguns treballs recents (N. Sales, E. Serra) que han impugnat la interpretació habitual (de J. Reglà i altres) del bandolerisme senyorial català dels segles XVI i XVII. L'examen d'un cas particular i significatiu –els senyors bandolers “nyerros” de la ciutat i vegueria de Vic a començaments del Sis-cents– mostra, efectivament, que l'empobriment material o la crisi de rendes no és pas a l'origen de l'activitat bandolera de determinats (o de molts) senyors. Les conclusions d'aquesta comunicació s'inspiren, tanmateix, en una altra hipòtesi prèvia, a saber: que la contradicció o incompatibilitat entre Corona i senyors bandolers (o entre Estat “modern” i jurisdicció feudal) no és pas d'origen; i que, per tant, cal explicar-la.

La inclusió d'una comunicació sobre els bandolers en un congrés dedicat, monogràficament, a la història de les institucions i la societat catalana dels segles XV-XVII no fóra pas, inicialment, massa difícil de justificar. No solament pel fet, prou remarcat a hores d'ara, que els bandolers foren, efectivament, una presència prou habitual o característica a la Catalunya del Cinc-cents o del primer Sis-cents. És que, alhora, el bandolerisme esdevingué –si fóra lícita una *boutade* massa fàcil– una quasi-institució a la societat catalana d'aleshores; fins al punt, si més no, que alguns contemporanis, i àdhuc no pas pocs historiadors moderns, n'han volgut fer una veritable singularitat de l'època: el tret distintiu o definidor del Principat– i per extensió, dels diferents països de l'antiga Corona d'Aragó– en l'àmbit força més vast de la monarquia hispànica dels Àustries. Més d'un historiador ha repetit o recalcat oportunament les paraules del marquès d'Almazán, virrei del Principat l'any 1613: “*Dicen que aquí los caballeros tienen libertad, y yo los hallo más oprimidos que en Castilla, pues no pueden salir de la ciudad sin mucha gente; y yo iba de Madrid a Almazán sólo o con un criado sin temer a nadie. A esto yo llamo libertad, y no a la de Cataluña*”. La comparança, naturalment, no era pas innocent, perquè associava, mal fos implícitament, el bandolerisme i la violència en general amb l'existència d'un règim polític paccionat, característic dels països catalano-aragonesos. I això, en un període que la voracitat fiscal de la monarquia, i les seves inajornables necessitats militars en particular, amenaçaven seriosament la pervivència o integritat, allà on subsistien, dels règims pactistes. Un virrei valen-

cià, de les darreries del segle XVII, no dubtà de portar el raonament del marquès d'Almazán fins a les darreres conseqüències: “*Queda dicho –sentencià– que ha de haber bandidos mientras hubiere fueros*”¹.

Bandolerisme i bandolerismes

Qui eren, però, els bandolers?. O millor, què eren?. *Bandido* o bandejat, bandolers o bandolerisme, són, a l'època, mots prou equívocs; i que, ben segur, hom pot assimilar sense més ni més, ni tampoc exclusivament, a la delinqüència rural o de camins². I li havia, certament, colles de saltejadors; i, per descomptat, un bandolerisme de subsistència, l'expressió més elemental del qual pot haver estat, per exemple, la petita i primitiva colla de cèlebre Serrallonga –feta d'uns pocs amics i mitjos germans– o aquest anònim i solitari “lla-dre margener” que aguaitava el cronista Pujades i el seu criat a les portes de Barcelona³. Tot i neguitejar, fonamentalment, la gent d'ordre –com ara el jurista Pujades– o la pagesia benestant de masos isolats, bandolers semblants no eren pas, tanmateix, la mena de bandolerisme que amoinaven verament, i fins obsessivament, les autoritats o els ministres de la Corona. Ací, igual que arreu, la creença dominant era que l'ordre establert només podia arribar a ser autènticament amenaçat o subvertit arran de la desafecció dels grups dirigents o estaments privilegiats; fos en solitari, fos –supòsit força més temible– en col·lusió amb una modalitat o altra de protesta popular espontània –és a dir, quan els “grossos” instrumentalitzaven, en profit propi o de la facció, la rebel·lió sense horitzons de les classes subalternes⁴.

El cas, però, és que el bandolerisme català dels segles XVI i XVII no costava pas massa de fer encabir en aquest darrer i pertorbador supòsit. Sobretot, perquè darrera l'activitat de les quadrilles planava tot sovint –tal com no s'estaven de fer notar repetidament els virreis del Principat i fins algunes universitats catalanes– l'ombra protectora i fins instigadora dels senyors locals. “*A lo que se entiende, y no con poco fundamento –escrivia al rei, l'any 1615, el vice-canceller català del Consell d'Aragó Andreu Roig– ...quien fomenta y entretiene a los bandoleros son algunos caballeros y gente poderosa para conservar sus parcialidades y quizá por otros respetos peores...*”⁵. En poques paraules: de la Cort estant, el problema del bandolerisme català era, en realitat, un problema de bandolerisme senyorial; menys de “bandolers” en el sentit genèric del mot que no pas de “senyors bandolers”.

Ara, aquesta mena de senyors no era pas cap raresa a l'època, tot i que no podem excloure, certament, l'existència d'autèntics barons saltejadors o, si més no, de senyors factors de veritables quadrilles de saltejadors de camins⁶, els “senyors bandolers” del Principat no eren, inicialment, sinó mers senyors jurisdiccionals amb comitiva armada particular: o amb facultat, arribat el cas, per a convocar i mobilitzar militarment els vassalls llurs o fins partides armades de natura diferent, i “aixecar bàndol” o fer la guerra contra tercers.

1. Citacions: ELLIOTT, J. H.: *La revolta catalana (1598-1640)*, Barcelona, 1966, p. 67, i CASEY, J.: *El Regne de València al segle XVII*, Barcelona, 1981, p. 253, respectivament.

2. Discussió etimològica: SALÉS, N.: “Existí un bandolerisme català del Barroc?”, *L'Avenç*, n. 104 (1987), pp. 56-62; i TORRES, X.: *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic, 1991, pp. 65-68.

3. REGLÀ, J. i FUSTER, J.: *Joan Serrallonga. Vida i mite deí famós bandoler*, Barcelona, 1961; i PUJADES, J.: *Dietari*, Barcelona, 1975-1976, I, p. 200.

4. VILLARI, R.: “El rebelde” a R. VILLARI (ed.) *El hombre barroco*, Madrid, 1992, pp. 144-147. Una formulació clàssica d'aquest principi, BACON, F.: *Assaigs*, Barcelona, 1976, pp. 75-76 (“De sedicions i trontolls”). I una aplicació historiogràfica, ELLIOTT, J. H.: “Revueltas en la Monarquía Española” a R. FORSTER i J. P. GREENE (eds.), *Revoluciones y rebeliones en la Europa Moderna*, Madrid, 3a. ed., 1978, p. 126.

5. ELLIOTT: *La revolta*, op. cit., p. 114.

6. Compilació de testimonis, TORRES: *Els bandolers*, op. cit., pp. 104-111.

L'oposició entre "senyor bandoler" i "Estat modern", però, és una temptació i simplificació d'arrel weberiana que els estudiosos del fenomen no sempre hem sabut defugir: i que la recent i abundosa literatura al voltant dels "límits de l'absolutisme" obliga, certament, a reconsiderar⁷. Perquè el "senyor bandoler", al capdavant, no era sols una espècie ben comuna a les societats europees del feudalisme tardà o "bastard"⁸: sinó prou necessària fins i tot des de l'òptica dels titulars o governants d'uns estats o monarquies que pugnaven per "modernitzar-se", però que no comptaven encara amb prou recursos ni autonomia suficient per tal de prescindir, almenys radicalment, del concurs de la jurisdicció feudal: heus ací l'origen de les "claudicacions" o "compromisos" de tantes monarquies dites absolutes.

L'ordre local, si més no, i la tranquil·litat rural, en particular, depenien prou decidivament encara de la col·laboració o predisposició d'aquesta mena de senyors de força i col·tell que implantaven la pròpia llei (i la mena de "paternalisme" que garanteix l'aquiescència) en l'esfera dels seus dominis particulars (de vegades, prou extensos). La "feblesa estatal" no es limitava únicament a l'ordre públic: la funció militar, tant si es tractava d'engreixar els efectius dels exèrcits del rei com d'aturar cap sobtada invasió enemiga, depenia encara (i exageradament, segons paràmetres "absolutistes" clàssics, en temps de Felip III i Felip IV) del concurs i la capacitat d'arrossegament dels senyors jurisdiccionals locals⁹. Així, quan calgué cercar efectius per tal de salvaguardar la frontera pirinenca del Principat, a començaments de la dècada del 1590, un bon nombre d'autoritats locals de la Cerdanya (eclesiàstiques i seculares), i fins alguns ministres reials, no dubtaren pas de recomanar prop del virrei la persona i els seguidors de Joan Cadell, d'Arsèguel, un reputat "senyor bandoler" d'aquelles contrades. Mèrits específics del candidat eren, d'una banda, l'experiència que havia acumulat en els afers de la frontera, i sobretot, la "*facilidad con que dicen [que] podría juntar quinientos y más hombres entre sus deudos y amigos en qualquier ocasión que fuesen menester, por ser persona de mucho séquito*". Entre "senyor bandoler" i servei a la corona, doncs, la incompatibilitat no era d'origen. Cadell mateix, no feia pas massa, havia servit uns quants anys com a veguer del Conflent, a satisfacció de tothom (o almenys del virrei de torn)¹⁰.

Com s'esdevenia, doncs, "senyor bandoler"? Per què bandolejaven, en suma, els senyors del Principat?. En general, els historiadors del bandolerisme aristocràtic català o catalano-aragonès han propugnat, bàsicament, dues solucions interpretatives, no necessàriament excloents. D'una banda, allò que hom podia anomenar la peculiar configuració material i psicològica de l'estament militar del Principat (o de la Corona d'Aragó) en el període considerat; a saber: una noblesa, en general, reclosa i encastellada a les seves ferèstegues baronies de muntanya; allunyada (de grat o per força) de les grans empreses de la monarquia; mancada d'horitzons i condemnada, per tot plegat, a esbravar la seva frustració de classe dirigent en múltiples i quasi convulsives violències domèstiques o intestines¹¹. Una segona (o paral·lela) causa del bandolerisme aristocràtic, no pas menys recalçada per bon

7. Aquí no podem pas enumerar aquesta literatura, cada cop més abundosa i polifacètica, però vegeu una útil ressenya de monografies recents a HENSHALL, N.: "The Myth of Absolutism", *History Today*, n. 42 (1992), pp. 40-47.

8. Sobre el "bastard feudalism", i els "senyors bandolers" de l'Anglaterra Tudor o baix-medieval, vegeu McFARLANE, K. B.: *England in the Fifteenth Century*, Londres, 1981, pp. 23-43; i el debat recent a la revista *Past and Present*, núms. 125 (1989) i 131 (1991).

9. THOMPSON, I. A. A.: *Guerra y decadencia. Gobierno y administración en la España de los Austrias, 1560-1620*, Barcelona, 1981.

10. Contra la incompatibilitat weberiana, vegeu els treballs de JAMES, M.: *Society, Politics and Cultura*, Cambridge U. P., 1986, especialment, "A Tudor magnata and the Tudor State: Henry fifth earl of Northumberland", pp. 48-90. Sobre Cadell, Arxiu de al Corona d'Aragó; Consell d'Aragó (ACA. CA), llig. 266/16.

11. ELLIOTT: *La revolta*, op, cit, p. 66. Recentment, CASEY, J.: "Bandos y bandolerismo en la Valencia Moderna", a *Homenatge al Dr. S. García Martínez*, València, 1988, I, pp. 407-421, ha volgut explicar el bandolerisme senyorial valencià coetani com una conseqüència de la marcada endogàmia regnícola dels llinatges de la noblesa local, la qual cosa n'accentuaria el "tancament d'horitzons" i les bandositats intestines.

nombre d'autors, caldria cercar-la en les dificultats d'índole econòmica, pròpies d'una classe (en general) sense massa recursos i, sobretot, sense gaire capacitat de maniobra per tal d'incrementar els seus drets sobre la terra – cedida emfiteùticament – o de rescabalar-se per la via de les “rendes polítiques” – atesa la seva escassa incardinació en l'aparat “absolutista” de la monarquia¹².

I, tanmateix, ni una ni altra explicació sembla, a hores d'ara, prou convincents o del tot satisfactòries. No sols perquè la hipòtesi “primitivista” esdevé, en l'actualitat, massa visiblement deutora d'una visió excessivament “moderna” o fins optimista dels aparells estatals absolutistes de l'època. Ni tampoc pel fet, no pas menys evident, que molts “senyors bandolers” catalans eren, en realitat, senyors perfectament “il·lustrats”, amb un títol universitari, i fins reposades lectures de caire històric o erudit vora la llar, almenys quan no guerrejaven¹³; i que formaven part d'una “aristocràcia urbana”, amatent tant dels rituals cívics com dels saraus cortesans; o que tampoc no dubtaven pas, en fi, de posar a estudiar lleis un o altres cavaller de la família¹⁴. És que, alhora, molts d'aquests senyors bandolers, per entrampats que puguin romandre, no poden ser conceptuats fàcilment, tal com ha fet notar oportunitament Núria Sales en el cas dels Banyuls, de Nyer, de senyors arruinats o verament empobrits. Altrament, si hi ha cavallers pirinencs efectivament necessitats, entre els senyors bandolers del Principat, també n'hi figuren d'autènticament benestants o àdhuc en plena escalada nobiliària¹⁵. I és que el bandolerisme senyorial, al Principat igual que en altres latituds, emanava – tal com procurarem demostrar tot seguit – de la mateixa estructura feudal; i amb prou independència, si més no, de la quantia o de la conjuntura dels ingressos senyorials. Els “nyerros” de Vic no són pas una excepció.

Els senyors bandolers de Vic

A començaments del segle XVII, els caps indiscutibles i reconeguts de la parcialitat dels “nyerros” de la ciutat i vegueria de Vic eren els nobles Carles de Vilademany i el baró de Savassona¹⁶. De parentela i de seguici no els faltaven, certament. Vilademany procedia del llinatge rossellonès dels Oms de Corbera; una família vinculada generacionalment a la governació dels comtats de Rosselló i Cerdanya, i que havia entroncat, a començaments del segle XVI, amb els Vilademany-Cruïlles, senyors de Taradell, Viladrau i Santa Coloma de Farners. L'any 1585, entre els tutors de Carles de Vilademany i la seva germana Rafela, hi figuraven un bon nombre de senyors gironins i empordanesos, com ara els Agullana, Xammar, Foxà o Cardona-Rocaberti, tots plegats parents o mitjos parents dels senyors de Taradell; el baró de Santa Coloma de Queralt; i Onofré d'Alentorn, el conegut “senyor

12. REGLÀ, J.: *El bandolerisme català del Barroc*, Barcelona, 2a. ed., 1966; ELLIOTT, J. H.: “La classe dominant catalana en els segles XVI i XVII: una aristocràcia provincial”, *L'Avenç*, n. 40 (1981), pp. 26-35.

13. Lectures històriques de Tomàs de Banyuls, “senyor bandoler” de Nyer, a M. Coll Alentorn, *Historiografia*, Barcelona, 1991, p. 316; Bernat de Guimerà, “senyor bandoler” de Ciutadilla i batxiller graduat a l'Estudi de Lleida, SERRA, E.: “Els Guimerà, una noblesa de la terra”, *Recerques*, n. 23 (1990), pp. 9-36; la personalitat intel·lectual de Francesc de Gilabert, un altre “senyor bandoler”, és, altrament, prou coneguda.

14. AMELIANG, J.S.: *La formació de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*, Barcelona, 1986; sarau dels Alentorn, “senyors bandolers” de Seró, a PUJADES, Dietari, op. cit., III, p. 219; i sobre l'ambient cortesà local, ROCA MUSSONS, M. A.: “La città di Barcelona: spazio buciolico-cortese nel romanzo di Antonio de lo Fasso ‘Los diez libros de fortuna d'Amor’”, a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLI (1987-88), pp. 29-56.

15. Com ara els Cruïlles, de Mosset, esdevinguts comtes de Montagut a les Cort del 1599. Sobre els Banyuls, SALES, N.: “El senyor de Nyer sense els nyerros”, a *Senyors bandolers, miquelets i botllers*, Barcelona, 1984, pp. 11-101.

16. Sobre “nyerros” i “cadells” en general. i a Vic en particular, vegeu TORRES, X.: “Les lluites de nyerros icadells a la Catalunya del segle XVII (1590-1640): un assaig d'interpretació”, *Pedralbes*, n. 12 (1992), pp. 171-199; i del mateix, *Nyerros i Cadells: Bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Barcelona, 1993, d'on prenem un conjunt de dades que aquí no poden ser anotades puntualment.

bandoler”, també “nyerro”, de Seró, a la vegueria d’Agramunt¹⁷. Quan arribà l’hora de casar, Rafela Vilademany prosseguí la tradició dels entroncaments rossellonesos i s’emmaridà amb Pere de Perapertusa, vescomte conflentí de Jòc. Carles, en canvi, casarà (l’any 1595 o 1596) amb una filla del baró de Savassona; un donzell de la ciutat i vegueria de Vic que obtingué el títol de noble no gaire després, a les Corts de 1599. L’enllaç amb els Vila Savassona volia dir que la casa de Vilademany emparentava, de retruc, i pel cap baix, amb els Olmera, senyors de les Planes d’Hostoles i la vall de Bianya; els Alemany-Descatllar, que ho eren de Sant Quirze de Besora; i amb una branca gironina dels Llupià, de Perpinyà. Carles, altrament, casà prèvia consulta i consentiment de la seva parentela d’Agullanes gironins i, en particular, de l’influent misser Joan Sabater, aleshores doctor de la Reial Audiència de Barcelona, i parent, al seu torn, dels Agullana.

El patrimoni de Carles de Vilademany, a les darreries del segle XVI, era certament, prou dilatat. A més de castells i unes quantes cases amb “*cotxera y cavallerisa*” a Vic, Caldes de Montbui, Taradell, Santa Coloma de Farners i Cruïlles, comprenia els termes o baronies de Taradell, Viladrau, Rupit, Pruit i Fornils (els tres darrers llocs, com a subfeudatari, probablement, dels marquesos d’Aitona). A la vegueria de Girona, Carles senyorejava la vila de Santa Coloma de Farners i els llocs de Castanyet, L’Esparra (que comprà als marquesos d’Aitona, per un preu de 2.500 lliures). Vers la mateixa època, Carles es feia dir senyor del castell de Solterra; infeudat aleshores, segons sembla, a Joan Sarriera (i l’any 1617, si més no, figurarà efectivament com a senyor de Sant Martí Sacalm, mentre que Sarriera ho era, únicament, de Sant Hilari de Sacalm). Els Vilademany, a més, conservaven una castlania al terme de Selva i el Brull, compartida amb els barons de Centelles, i reiteradament disputada amb els successius bisbes de Vic, però, els Vilademany eren senyors, alhora, de la “muntanya”; fusta o herbes del Montseny; i fins de les cèlebres ametistes de la mateixa muntanya - objecte, ja aleshores, d’explotació i profit senyorial¹⁸. La fortuna de Carles de Vilademany i dels seus avantpassats provenia, però, de la munió de censos i delmes que recaptaven anualment, tant a les seves baronies com en un radi geogràfic força més ampli i que abastava les vegueries de Vic, Girona i Barcelona, on detenien un veritable escampall de drets i de senyories directes o eminentes en un bon nombre de localitats¹⁹.

Presumibles subfeudataris dels Vilademany (i, probablement, dels marquesos d’Aitona, en darrera instància), almenys pel que fa a alguns dominis, eren els Vila Savassona; senyors, al seu torn, d’una munió de petis llocs de les Guillerries: Savassona, castell i cap de baronia; Tavèrnoles, Vilanova i Sant Romà de Sau, Castanyadell, Sant Andreu Bancells, Querós, Tavertent... Només a la vegueria de Vic, tots dos barons -Vilademany i Vila Savassona- senyorejaven i tenien sota la seva jurisdicció (plena o compartida) mig miler de focs ben bé, és a dir, una mica més del 12 % del total de la població vigatana enregistrada a les darreries del segle XVI; un percentatge, però, que augmenta fins a més del 165 si hom descompta el miler de focs reials de la ciutat i terme de Vic²⁰.

Ara, tot plegat, era molt o no? En termes jurisdiccionals, els percentatges sumats dels Vilademany i els Vila Savassona eren lleugerament superats per altres barons de la vegue-

17. Arxiu Històric de Protocols de Girona (AHPG), G-4; M. Vidal; n. 426 (1-III-1597).

18. Vegeu els treballs de PLADEVALL, A.: “Les ametistes del Montseny” i “Un cas curiós de condomini en el Montseny”, ara reunits a *Monografies del Montseny*, n. 1, Viladrau, 1986, pp. 75-92 i 167-181, respectivament.

19. Eren: Caldes de Montbui, St. Feliu de Codines, Sta. Eulàlia de Ronçana, Bigues, Parets, Gallecs, Lliçà i Moià, a la vegueria de Barcelona; la Móra, Sta. Eugènia de Berga, Folgueroles, St. Feliu de Terrassola, L’Estany, Susqueda, St. Llorenç Desmuntis i St. Joan de Fàbregues, a la de Vic; i Cruïlles, Begur, Sallitja, Regencós, Avinyonet, Vilanant, Peralada, Aiguaviva, Riudarenes i Sils, a la de Girona.

20. Dades elaborades sobre els fogatges de 1595 i 1626; vegeu, SIMON, A. i ALBERCH, R.: “El cens del 1595. Bisbats de Solsona, Vic i Alt Urgell”, *Revista Catalana de Geografia*, n. 9 (1981), pp. 80-103; i PLADEVALL, A.: “Un cens general de Catalunya de 1626, fins ara desconegut”, *Ausa*, VII (1972-74), pp. 129-141.

ria, com ara els comtes de Centelles i el bisbat de Vic, amb un total de 590 i 555 focs vigatans, respectivament, i que representaven un 14,5% i un 13,5% del total de la vegueria; o el 19% i el 18%, si n'excloem la població urbana de Vic. Uns i altres, però, restaven una mica per sota dels marquesos d'Aitona, els dominis dels quals a la sola vegueria vigatana sumaven 783 focs (és a dir, entre una cinquena o una quarta part de la població total, segons incloquem o no els habitants de Vic). Ben entès, la demografia jurisdiccional no és pas sempre un indicador fidedigne. Segons un testimoni tardà (1647), i probablement interessat²¹, els aparentment extensos i profitosos dominis del baró de Savassona eren tots plegats “*de poca consideratio*”, sobretot d'ençà que una sentència de la Reial Audiència obligà el baró a desprendre's dels delmes de Tavertet, Tavernoles i Savassona, “*que era lo millor de tots aquells llocs (...) de manera que pagats los mals [o pensions de censals]... no li restan [al baró] cent lliures de renda quiscun any*”. Però aquesta no era, segons sembla, la situació de deu o quinze anys abans, quan aquest mateix baró de Savassona era considerat com un “*cavaller molt rich y asiendat, que...tenia renda...dos mil lliures, perquè tenia molts delmes y altres rendes*”. Altrament, el dot de la filla del baró de Savassona, quan casà, a les darreries del segle XVI, amb Carles de Vilademany, tampoc no era pas negligible: assolí les dotze mil lliures.

Un seguit de litigis judicials al voltant de la successió del patrimoni de Carles de Vilademany permet de fer-nos una idea més exacta (a desgrat de la inevitable parcialitat d'aquesta mena de testimonis) dels comptats i de la fortuna d'aquest altre capitost “nyerro”. Així, la massa de censos i delmes –un 80% del valor patrimonial– que aplegava per terres de la vegueria de Vic, el Vallès, i les contrades gironines o empordaneses; els ingressos derivats de la muntanya del Montseny i els monopolis senyorials²²; i les cases de Vic i de Caldes de Montbui, conformaven un patrimoni de valor global que oscil·lava entre les setanta mil i vuitanta mil lliures (segons els diferents criteris de capitalització de les parts en litigi). La mateixa font ens assabenta que el manat de delmes i censos –prop del 96% de la renda anual– i altres entrades menors proporcionaven a Carles de Vilademany uns ingressos anuals de prop de tres mil lliures; o fins i tot de gairebé quatre mil, si hom comptabilitza com a ingrés “anual” (la qual cosa sembla exagerada o equivocada a la nostra font) una partida de mil lliures en concepte d'arrendament de la tala d'arbres del Montseny. Es tracta, en qualsevol cas, d'una renda substanciosa, almenys a escala de la noblesa catalana o “de la terra”: supera, amb escreix, la fita mínima de les dues mil lliures o suma necessària per tal de viure “noblement” a la Catalunya de començaments del segle XVII; i s'acosta, fins i tot a la renda mínima d'uns Sentmenat (entre 4.000 i 6.000 ducats, a mitjan segle XVII, i en època d'inflació), és a dir, a l'estrat superior, en matèria d'ingressos, de la noblesa no castellanitzada del Principat²³.

La renda dels Vilademany, altrament, és encara considerable o suficient fins i tot si hom descompta –com és de rigor– les pensions anuals de censals que gravaven el patrimoni i que podien assolir, com a màxim (perquè la comptabilitat de la nostra font no és pas senzilla de desembullar o fer quadrar), prop de 900 lliures; és a dir, al voltant d'una tercera part de la renda (o, si hom considera el capital mnallevat, amb un màxim de 19.000 lliures, una quarta part del valor patrimonial). Noblesa entrampada no vol dir pas, però, noblesa autènticament arruïnada o en dificultats, sobretot quan la institució del fideicomís vetlla –com en el cas dels Vilademany– per la integritat del patrimoni familiar bàsic. Al fi-

21. Extret d'un litigi judicial del segon terç del segle XVII, entre Rafaela Vilademany, germana de Carles i muller del vescomte de Jòc, i Jerònima Vila Savassona, vídua de Carles, al voltant dels llocs de Castanyet i l'Esparrà, ACA. Audiència (AUD), n. 7461, s/f.

22. Es tracta de la fleca, taverna i escrivanies de Santa Coloma de Farners i Taradell, sempre segons ACA. AUD. n. 7461. Sobre la importància “política” i, per tant, indirectament econòmica de la notaria senyorial, vegeu les clàusules de l'arrendament de la de Santa Coloma a AHIPG. G-3; P. Mir; n. 407 (6-VI-1592).

23. ELLIOTT, “La classes dominant”, op. cit.; i SERRA, E.: “Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni dels Sentmenat”, *Recerques*, n. 5 (1975), pp. 33-71.

nal de la seva vida, Carles de Vilademany sembla haver alienat, com a màxim, un 10% del valor patrimonial heretat (en concepte de vendes localitzades de delmes i censos en algunes localitats del Vallès i de l'Empordà, sobretot). Alhora, però, havia invertit 400 lliures en la "grangeria" i explotació d'ametistes del Montseny; comprat terres i cases, per valor de 800 lliures; adquirit els llocs de Castanyet i L'Esparra, per un total de 2.500 lliures; i fet obres al casal de Vic, per valor de 1.500 lliures...

Pel que fa a l'ascendent i seguici de Carles de Vilademany a la ciutat i vegueria de Vic, no hi ha dubte que eren, un i altre, igualment considerables. Quan els consellers de Vic, a començaments del segle XVII, volgueren eludir el nou o ressuscitat impost reial del "quint", s'adreçaren, un cop més, a la casa de Vilademany, per tal com "*don carlos y sos predecessors són estats sempre grans patrons y fauctors desta ciutat*". I, efectivament, els bons oficis de *don Carlos*, i les seves influències –que s'allargassaven fins a la cort, on figurava el seu cosí Joan Sabater, aleshores regent català del Consell d'Aragó–, aconseguïren d'ajornar repetidament els terminis o ultimàtums de pagament. El patronatge "cultural" de *don Carlos* no era, tanmateix, menys ostensible a la ciutat: l'any 1596 havia col·locat la primera pedra de la futura Universitat Literària; i el 1609 formava part de la presidència i jurat del certament poètic que la ciutat organitzava anualment en honor dels sants màrtirs "vigatans" Llucià i Marcià. I quan calgué, l'any 1615, renovar la Unió ciutadana contra lladres i bandolers, els consellers vigatans tampoc no dubtaren pas de demanar-ne la capitania corresponent per a *don Carlos* (el passat, o fins present i tot, de "senyor bandoler" del qual era prou públic i notori a tothom...).

Els seguidors urbans de Vilademany eren, certament, nombrosos; però, sobretot, de ben variada condició o estament. El baró i la seva muller, quan passejaven per places i carrers, anaven escortats per un lluit seguici de cavallers i ciutadans honorats de la ciutat, tots plegats amb els seus criats o lacais particulars. Fidels dels Vilademany eren igualment un bon nombre de notaris, doctors en lleis o mercaders locals, que exercien funcions burocràtiques i judicials a les cúries feudals de *don Carlos* o que actuaven com a procuradors seus en els afers més diversos. El gruix de seguidors, però, es nodria, bàsicament, dels rengles de menestrals de la ciutat, la fidelitat d'alguns dels quals, com ara el blanquer Pau Galliners, pot qualificar-se ben bé d'"ancestral" o, si més no, generacional; perquè ja "*en temps de don Luys Vilademany y de Cruylles [pare de Carles]...eren tant de llur casa* –declara Galliners– *[que] fonch algunes vegades en dita vila de Santa Coloma de Farnès... y dit don Luys y los de sa casa sempre [me] han feta mercé*". Tots plegats feren costat a *don Carlos* en les bregues que mantingué una colla d'anys amb els cadells de dins o de fora de la ciutat de Vic. A la ruralia, altrament, l'ascendent del Vilademany no era pas menor, fins i tot al defora de les seves baronies particulars; i era particularment sensible entre les famílies locals de pagesos "grassos", com ara els Rocafort, de Santa Maria de l'Estany, o els Rocabrúna, de Sant Feliu de Terrassola. De fet, era la mena de patronatge rural que prodigaven, alhora, els barons de Savassona, quan apadrinaven casoris de pairalies benestants o fundacions de confraries religioses "populars", com la del Roser o vilobí d'Onyar, constituïda l'any 1614 amb el beneplàcit i l'assistència dels Olmera i de don Anton Vila Savassona. Traspasat don Carlos, a més, la influència dels Savassona a la ciutat de Vic no féu sinó augmentar i prolongar-se. El 1640, quan els consellers cercaren un cap militar per tal de deturar les escomeses dels "segadors"forasters i del poble menut dels ravals vigatans, triaren un Savassona; potser perquè tant els Savassona com els Vilademany tingueren tothora una ben guanyada fama de persones bel·licoses i expeditives.

No gaire temps abans, efectivament, aquest mateix Anton Vila Savassona que havia de vetllar per "*la pau y quietut pública*" de la ciutat de Vic el 1640, "*tenia plenes les [seves] baronies de bandolers y lladres, lo que ocasionava estar los vassalls inquietats per sustentat ell la bandolina*", segons el testimoni d'un antic procurador seu; havia estat empresonat pel governador de Catalunya els anys 1626 i 1629; arrossegava no pas menys de set processos de regalia; i figurava, en fi, com un dels fautors del cèlebre Serrallonga. Aquest historial,

però, no era cap novetat, tractant-se d'un Savassona. El seu pare (o potser el seu avi) havia estat empresonat pel virrei duc de Fèria; s'havia remarcat en les lluites vigatanes de "nyerros" i "cadells"; i l'any 1613, "per molts bàndols que tenia", tant a dins com fora de la ciutat de Vic, "no podia anar en ninguna part que no fossen molts en sa companyia", segons declara Antic Tallades, pagès de Vilanova de Sau, i vassall i "ex-acompanyant" del baró. Pels volts del 1620, els Savassona, pare i fill, estaven en guerra oberta amb els Domènec, uns cavallers de Tona radicats a Vic.

Carles de Vilademany, al seu torn, no sembla haver estat un personatge massa diferent. Testimonis diversos, fins i tot d'antics incondicionals seus, el descriuen com un "cavaller colèrich de terrible conditio", que sempre volia fer la seva; que "de ordinari anava ab gran turba de fadrins"; i que quan marxava de la ciutat de Vic, "aportava en sa companyia molts fadrins molt ben armats" per tal de prevenir les escomeses dels seus contraris. De bàndols, no en tenia pas menys que el seu parent Vila Savassona. El blanquer vigatà Jaume Onyós, un dels "acompanyants" habituals de don Carlos declararà, anys després, que aquest "era un home molt gran gastador, que no li hauria abastada molta asienda que hagues tinguda perquè tot ho gastava ab sos bàndols; que de ordinari aportava en sa companyia quoranta, sinquanta y cent homens, y algunes altres vegades més de dos cents... que quan morí tenia empanyada tota sa asienda..."²⁴.

Per què bandolejaven, però, senyors com els Vilademany o els Vila Savassona? I, sobretot, per què amb tanta insistència, potser fins a arruinar-se i tot, si cal creure el testimoni del blanquer vigatà? Tot i que uns i altres apareixen tot sovint com a valedors o factors d'autèntiques quadrilles de saltejadors de camins, l'activitat bandolera dels Vilademany i Vila Savassona, igual que els casos dels Banyuls, de Nyer, o dels Guimerà, de Ciutadilla, no pot ésser dissociada de les disputes intra-nobiliàries per raó de feus, drets i rendes patrimonials. I, per bé que aquesta mena de bregues pot semblar prou natural en una societat conceptualitzada ben sovint com a "violenta" o "poc reglamentada", hi havia factors objectius, com la forta endogàmia de classe, els parentius múltiples, i fins "una certa imprecisió en matèria de lleis successòries" –tal com ha suggerit N. Sales– que no podien deixar de propiciar i fins exacerbar aquesta mena de litigis²⁵. Només cal afegir, però, que determinades institucions de "dret civil", concebudes justament per tal de disminuir la incertitud successòria, i la conflictivitat que se'n derivava, com la marmessoria testamentària o la tutela de pubills, podien tenir ben sovint un efecte pervers en multiplicar, en realitat, les parts en conflicte, i les probabilitats d'una brega oberta de grans proporcions.

Així succeí, si més no, l'any 1585, quan el baró de Savassona, en qualitat de tutor (i, probablement, oncle) del pubill Jaume Descatllar, hagué d'aturar per la força les pretensions dels Tord, de Casserres, que cobejaven, també violentament, la successió de la baronia de Sant Quirze de Bessora²⁶. Uns anys després, el baró de Savassona i –més endavant– el mateix Carles de Vilademany es trobaren involucrats en la disputa successòria del comtat de Centelles entre Violant de Carrós i Joaquim de Carrós, germana i cosí, respectivament, del traspasat Lluís de Carrós, baró de Centelles i comte de Quirra. Tot i que el litigi arribà als tribunals, la resolució s'allargassà (com era habitual) una colla d'anys, i els pretendents, mentrestant, acabaren per perdre la paciència periòdicament. Així, l'any 1601, el mateix governador de Catalunya Enric de Cardona, marit de Violant de Carrós, "llevando consigo a don Miguel de Cruylles, y llamando a don Carlos de Vilademany y a don Antonio Vila de Savassona menor", prengué temporalment possessió armada de la baronia²⁷.

24. Totes les referències documentals provenen de l'ACA. AUD. n. 7461 –font ja citada–, i de l'ACA. AUD. n. 2193 (litigi entre els tutors del pubill Ferrer i Llupià i la vídua del baró de Savassona).

25. SALS, N.: "Els segles de la decadència", a P. VILAR, (dir.), *Història de Catalunya*, IV, Barcelona, 1989, p. 64.

26. Al·lusió a ACA. AUD. n. 6360, s/f. (5-VI-1585).

27. ACA. CA. 347 (23-1-1601).

A la vegueria de Girona, la baronia de Sant Mori, dels Cardona-Rocaberti, conegué una trajectòria igualment accidentada, entre finals del segle XVI i els primers decennis de la centúria següent. La mort del baró Lluís de Cardona suscità el característic litigi successor; ara, entre el pubill Joanet de Cardona i el seu oncle tutor Climent de Cardona, d'una banda, i la vídua del baró traspassat, casada en segones núpcies amb un cavaller de Lleida, Francesc Ivorra. Fou precisament Guillem d'Ivorra, castlà de Corbins i procurador de Francesc, qui impugnà davant notari, l'any 1596, la tutoria, i subsegüent possessió del castell i baronia de Sant Mori, de Climent de Cardona. Aquest, però, havia obtingut una sentència favorable de la Reial Audiència, un cop provat que Ivorra, el padastre del pubill, no cercava sinó *"la total ruyna y destrucció de la casa de dit don Joanet, convertint los fruys de aquella en sespropries utilitats"*²⁸. No acabaren aquí, però, les discòrdies de la baronia empordanesa. L'any 1613, llavors del traspàs de Galceran de Cardona, les desavinences successòries reaparegueren altra vegada. Aquest cop, entre Lluís Descatllar, el senyor de Sant Quirze de Besora, que arreplegà un contingent de més de tres-cents bandolers *"per a que ab mà armada pogués prendre la possessió de Sant Mori"*, i la vídua del finat, Maria de Cardona i de Raset, mare i procuradora del pubill Miquel de Cardona. Secundaren Descatllar cavallers com Alexandre de Cartellà, senyor de Folgons i Joan de Lanuça, un fill del senyor de Ceret. Els senyors bandolers "nyerros" de Vic—Carles de Vilademany, Anton Vila Savassona, Gaspar Prat—prengueren partit, contràriament, pel pubill Cardona. Hi hagué, tot seguit, congregació de bandolers, i brega de "molts dies", pels voltants del castell de Sant Mori²⁹.

Qui eren, en ocasions semblants, els bandolers o els seguidors dels senyors bandolers rivals? Hi havia, certament, lacais d'ofici o criats senyoriais; alguns dels quals, a més, podien esdevenir tard o d'hora autèntics capitostos o membres regulars de veritables quadrilles de bandolers, que guerrejaven o saltejaven indistintament en favor d'un o d'altre contendent i fins i tot per compte propi. Aquest fóra el cas, per exemple, dels célebres Rocaguinarda i Serra llonga, que feren les seves primeres armes al costat de senyors bandolers com ara Carles de Vilademany o el baró de Savassona, respectivament. Però, al costat d'aquests cabdills o guerrejants d'ofici, els efectius d'un bàndol o parcialitat feudal es nodrien inicialment, i fins i tot principalment en certs casos o ocasions, de simples pagesos i vassalls de les baronies, oportunament mobilitzats, de grat o per força, pel respecte a senyor local o els seus procuradors. Antic Tallades, un pagès emfiteuta del mas Tallades, de Vilanova de Sau, recordava perfectament, trenta-cinc anys després dels fets de Sant Mori, *"que en certa ocasió... fou cridat per don Anton Vila y de Cevassona, quondam... per acompanyar aquell en lo castell de Sant Mori... lo qual don Anton acompanyava a don Carles de Vilademany per prendre possessió del dit castell de Sant Mori"*³⁰. Gabriel Serrarica, un sastre de Vic (i cabaler, probablement, del mas Serrarica de Muntanyola), recordava, al seu torn, que en aquella mateixa ocasió anà a les baronies dels Savassona *"per a convocar gent per acompanyar"* el baró al castell de Sant Mori. Aquesta era, sens dubte, una pràctica prou habitual a totes les baronies catalanes de l'època, tal com revela, per exemple, un capbreu del baró de Santa Coloma de Queralt, de finals del segle XVI, i que recull explícitament l'obligació vassallàtica d'assistència armada: *"lo dit senyor y sos predecessors —hi llegim— tenen dret y han acostumat de fer pau y guerra ... ab los hòmens en dita vila habitants ab host y cavalcaidiura... y [aquests] fan favor y assistència ab ses armes a dit senyor y son batlle y oficials"*³¹. Aquesta mena d'obligacions feudals, però, no podien no propiciar o fins i tot for-

28. AHIPB. G-4; M. Vidal; n. 419 (11-XII-1596).

29. Sobre la brega: ACA. Reial Cancelleria, reg. 5274, f. 83v.; 5216, f. 179v.; ACA. CA. 355 (3-X-1613); 356 (26-IV-1614); 274 (8-XI-1627). L'any 1619 era Rafael de Biure el senyor que disputava la baronia de Sant Mori a Miquel de Cardona.

30. ACA. AUD. n. 2193, s/f.; igual que la resta de referències ulteriors anotades.

31. SEGURA, J.: *Història de Santa Coloma de Queralt*, Barcelona, 2a. ed., 1953, p. 354.

çar, arribat el cas, la conversió de simples pagesos en autèntics i no pas ocasionals bandolers i saltejadors de camins; sobretot quan, paradoxalment, i arran d'algun fet violent, les autoritats no dubtaven pas de declarar-los fora de la lei (o de "la pau i treva edl rei") i, en conseqüència, de perseguir aquesta mena de fidels vassalls senyorials, víctimes propiciatòries de la doble legalitat existent.

Molts bandolers de la quadrilla de Serrallonga, auspicada o emparada per Anton Vila Savassona menor, no tenien, si més no, un origen massa diferent. Els uns, com ara els Tallada, de Vilanova de Sau, parents de Serrallonga mateix, eren cabalers de masos vassalls dels Savassona; igual que el mateix Serrallonga, nascut a la Sala de Viladrau, i casat amb la Serrallonga de Querós, sempre dins els dominis del baró de Savassona (o si parlem de la Sala de Viladrau, sota la senyoria directa dels Vilademany). D'altres no eren sinó hereus de pairalies de la contrada, i que havien servit, de joves, com a lacais dels Savassona. És el cas, si més no, de Miquel Paracolls, del mas Paracolls, de Malla, un dels factors de Serrallonga segons el procés incoat contra el bandoler l'any 1633, i que havia estat, segons declarava ulteriorment, "molts anys" criat d'anton Vila Savassona menor. És el cas també, de l'"honorable" (a mitjan segle XVII) Joan Serrarica, del mas homònim de Muntanyola, conceputat com a bandoler de la colla de Serrallonga, i que declara, anys després, haver passat força temps amb el baró de Savassona, "a compte de fadri"; o el dels Caminades, de Vilanova de Sau, seguidors i factors de Serrallonga, però que quinze anys després de la fi del capitost encara actuaven regularment com a comissaris de baronia, proveïts de l'oportuna patent senyorial: "*Nós don Anton Vila savassona... confiat de la legalitat, fidelitat, sollicitus y cuydado de vós, Joan Caminades, criatnostre... vos diem, cometem, encarregam y manam que...*". A la senyoria jurisdiccional cal afegir-hi, però, la no pas sempre coincident senyoria directa o eminent. Un nombre prou considerable de seguidors de Serrallonga no eren sinó emfiteutes dels Vilademany: a Viladrau, són els Sala, Espinzella o Corts; a Taradell, els Puig, Panadés, Esquís o Madriguera...

Ben entès, aquests nodrits i variats efectius senyorials tenien, però, una funció prou polivalent: no es tracta únicament d'afers de família o litigis intestins de caràcter patrimonial. N'hi haurà prou amb recordar que els Vilademany, Savassona i altres cavallers "nyerros" de la vegueria de Vic, oportunament "acompanyats" per vassalls seus i quadrilles estructurades de bandolers com ara la d'en Rocarguarda, no dubtaren pas, els anys 1609-1611, de fer costat a l'abat de Ripoll Francesc de Ponts; i d'esclafar, tots plegats, la rebel·lió dels veïns de la vila contra la jurisdicció abacial³².

Tolerància i repressió

Un estudiós del bandolerisme valencià a l'època moderna ha escrit, a tall de comparació: "En el siglo XVI, por un proceso todavía mal comprendido (y poco o nada estudiado), los castellanos dejaron [a diferència dels valencians coetanis] las venganzas y acudieron a los tribunales para resolver sus disputas"³³. El cas, però, és que (tot i que aquesta qüestió ha estat encara menys estudiada i aclarida en el cas català) aquests senyors bandolers del Principat també litigaven per la via judicial; tant o més (o tant poc, al capdavall) que no pas els senyors castellans del temps. N'és una prova –capciosa, certament– aquesta mateixa comunicació, que no hauria estat possible sense la voluminosa i atapeïda informació segregada per un seguit de plets del segle XVII, endegats pels Savassona

32. ACA. CA. 485 (memorial de l'abat s.d.)

33. CASEY: "Bandos", op. cit.; i R. L. KAGAN, *Pleitos y pleiteantes en Castilla, 1500-1700*, Junta de Castilla y León, 1991, que inspira la comparança.

i els successors de carles de Vilademany, els vescomtes de Jòc. Aquests senyors “nyerros” de Vic no són pas, altrament, cap precoç excepció: qualsevol arxiu baronial d’una certa entitat (documentalment i patrimonialment parlant) resta farcit de protocols i documentació judicial³⁴. I això demostra, simplement, que litigar, a l’època, no estava renyit amb el guerrear. I que la justícia del rei, encara poc implantada sobre el terreny, era (al Principat igual que a Castella o al regne valencià) inevitablement massa lenta o fins i tot excessivament costosa, la qual cosa podia induir les parts a passar a la via dels fets...

Pel que fa a l’ordre públic, i el weberia “monopoli estatal de la violència”, cal recordar que, atesa la fragilitat dels recursos estatals, els senyors bandolers, catalans o d’altres indrets, no sempre representaven un autèntic destorb ni, encara menys, una veritable amenaça. El mateix Carles de Vilademany serví amb fidelitat i puntualitat durant la guerra i invasió francesa del Rosselló, els anys 1597-1598. L’any 1610, a més, s’oferí lleialment als consellers de Vic –que cercaven efectius per tal d’encalçar bandolers de les rodalies–, i prengué el compromís de “*tenir en sa casa deu criats, tots de confiança y apropòrit per ajudar a dita persecutio y per fer ne servey a Déu Nre. Sor. y a Sa Magt.*”. I foren Carles de Vilademany i el baró de Savassona, precisament, els cavallers que, no gaire després dels fets de Sant Mori, passaren els mesos d’estiu, ells i els seus criats o bandolers particulars, ocupats en la persecució, per terres de la vegueria de Vic, de la quadrilla “cadella” d’en Trucafort, que no feia pas massa havia assaltat i desvalisast una caravana de moneda reial. Així, mentre l’Audiència de Barcelona expedientava Vilademany pels fets de Sant Mori, el virrei del Principat marquès d’Almazán, simultàniament, exonerava de tota culpa *don Carlos*, “*a quien me siento obligado*” –escriu– “*demás de la prisión de Francisco Badía, por haber acudido a lo que se ha ofrecido en el partido de Vique, y yo le he encoemndado*”³⁵. És que *don Carlos*, doncs, era home de dues cares? Si ho era, cal advertir que no devia de ser l’únic. Massa “senyors bandolers” del Principat es trobaren massa sovint en la mateixa tessitura de *don Carlos*, és a dir, tan aviat al servei del rei com perseguits en nom seu. La conclusió que s’imposa, més aviat, és que la condició de “senyor bandoler” sembla haver estat tothora extremadament fluida o transitòria.

Allò que separava un “senyor bandoler” d’un senyor no bandoler o simplement jurisdiccional no era pas, però, el fet de mantenir servidors armats ni de bandolejar en el sentit primigeni de l’expressió. Una i altra cosa eren encara prou corrents arreu, a desgrat de possibles i significatives diferències d’èmfasi o intensitat³⁶; i arribat el cas, a més, podien esdevenir perfectament tolerades. Núria Sales ha fet notar que les autoritats reials, a la segona i tercera dècada del segle XVII almenys, mai no gosaren conceptualitzar de “bandolers” o “senyors bandolers” els escamots particulars d’un duc de Cardona o d’un comte de Santa Coloma, fins i tot quan descarregaven la seva violència en vassalls rebecs o indefensos³⁷. Contràriament, senyors que es remarcaren reiteradament per la seva activitat d’oposició política o de defensa del pactisme autòcton, com ara els Alentorn, de Seró, mai no pogueren desempallegar-se de la seva (ben guanyada) fama de “senyors bandolers”. En suma:

34. SERRA, E.: *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII*, Barcelona, 1988, p. 115, nota 131.

35. SOLER i TEROL, Ll. Ma.: *Perot Roca Guinarda*, Manresa, 1909, p. 365, nota 1.

36. Aquí no podem discutir la qüestió de l’absència o no de bandolers i senyors bandolers a la Corona de Castella. Les cròniques i la literatura es fan prou ressò, tanmateix, de les bandositats, mal siguin faccions institucionalitzades. Dades significatives (entre una vasta i variada massa bibliogràfica que caldria sistematitzar) a RIANDIÈRE LA ROCHE, J.: “A propos de quelques bandits quévédiens”, a *Le bandit et son image au Siècle d’Or*, Madrid, 1991, espec. pp. 189-190 (el cas d’un “grande”); i a DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.: “Los estamentos privilegiados”, a *Las Cortes de Castilla y León en la Edad Moderna*, Valladolid, 1989, espec., pp. 178-180. Pel que fa al regne de Múrcia, ja no hi ha cap mena de dubte: en matèria de bandolerisme, no tenia res a envejar del Principat, LEMEUNIER, G.: “Des gens belliqueux et a l’âme altièr. Sur les bandos murciens de l’èpoque moderne”, a *Solidarités et sociabilités en Espagne (XVIe.-XXe. siècles)*, Paris, 1991, pp. 277-296.

37. SALES: “Els segles”, op. cit., IV, p. 323.

“excessos” en matèria de guerres privades o crims conceptuats de “regalia” poden explicar, en cada cas concret, determinades actuacions dels ministres de la Corona contra alguns senyors bandolers en particular. La repressió del bandolerisme senyorial o la línia de demarcació entre el bandolerisme reprovable i el bandolerisme tolerable o fins honorable no sempre responien, però, a consideracions d’aquesta mena, prou elàstiques tot sovint; sinó, més aviat, a raons o necessitats d’indole política i institucional. A començaments del segle XVII, si més no, allà que semblava intolerable a la Corona no era tant el desordre o el bandolerisme com, sobretot, el pactisme. En perseguir el bandolerisme senyorial català, la Corona restallava o domesticava, de fet, tant la independència com la capacitat d’arrossegament dels senyors del Principat, que eren un puntal necessari del pactisme autòcton. En aquesta perspectiva, la “paradoxa” del senyor bandoler esdevé, segurament, força més intel·ligible: es comprèn, almenys, per què hi podia haver, a la Catalunya dels segles XVI i XVII, senyors bandolers “ben vistos” i “mal vistos”; o fins i tot repetidament “fluctuants” a tenor de les circumstàncies.